

ADAMCZYK KATALIN

GYERTYALÁNG

Szerencsés, akinek a jó Isten amolyan igazi, ősz hajú, mesemondó nagymamát adott, akinek mindig finom süteményillat lengi be a konyháját, ha az unokáit várja látogatóba. Nekem mindez megadatott: volt egy Gizi mamám.

Szikkadt, öregfoltokkal tarkított kezeckéje olyan fánkot, csörögét és málepógácsát készített, melyek illata és íze ugyan itt él a család emlékeiben és szívében, de mindnyájan tudjuk: evilági létünkben már sohasem érezzük azok zamatát. Pedig hányszor próbáltam utánozni azt a fánkot! Még egy kiskanál disznósírt is beledagasztottam, mert eszembe jutott, hogy ő úgy csinálta. De mégsem... Úgy látszik, nem ez lehetett a titkos összetevő. Ahogy telnek az évek, egyre inkább gyanítom, hogy a nagymamák egy csipet szeretettel fűszerezik az ételt, ettől válik olyan finommá és utánozhatatlanná. A sütőtök sem esik már olyan jól, mint az, amivel ő kínált minden évben halottak napján, mikor dideregve jöttünk meg a temetőből. Lehúzta a lábunkról a sáros bakancsokat, s amíg mi a rozoga heverőjén ülve ettük a gőzölgő finomságot, ő a vizes lócához vitte, lemosta, szárazra törölte, majd a szúrós szagú cipőkrémmel fényesre vikszolta a lábbelinket.

– Csillog, mint Salamon töke! – húzta ki magát büszkén, és mi, bár fogalmunk sem volt, ki az a Salamon, és miért csillog a töke, elismerően bólogtunk, és hittük, hogy a mi Gizi mamánk valóban a világ legügyesebb cipőfényesítője. Tőle tanultuk a „Ritka búza, ritka árpa, ritka rozs...” kezdetű népdalt, és a hozzá illő táncmozdulatokat: kezeket a csípőre, kettőt jobbra, kettőt balra...

Ahhoz, hogy boldognak lássuk, elég volt hajfonatot viselnünk. Szinte hallom a szavait:

– Milyen szép a magyar kislány, ha be van a haja fonva! Mindig így hordjátok! Amikor én voltam eladó lány, a derekamig ért a hajam, és mindig befonva hordtam! Ecetet pisilt utánam az összes fiú...

Aztán mesélni kezdett. Hol tréfás történeteket a kikoszarozott udvarlói-ról, a fonókban tartott multságokról, hol a nagyapámról, akit én már nem ismerhettem meg. És közben csillogott a szeme, akár egy gyermeknek. Egyvalamiről azonban nem szívesen mesélt: a gyermekkoráról. Ha viszont mégis, könnybe lábadt a szeme.

– Engem nem szeretett édesanyám...

Ez a mondat sokkolt gyermekként. Azt hittem, viccel, vagy csak az emlékezete csúfolja meg. De nem hagyott nyugodni a gondolat... Hogy létezhet ilyesmi? Ha mégis, mi lehet az oka?

Mama 1923-ban született, beregdaróci cselédek negyedik gyermekeként. Miután dédapám összeveszett a földesúrral, akinél dolgoztak, szedték a sátorfájukat, és jobb szolgálat reményében pár faluval odébb, Gecsébe költöztek. Megtehették, hisz semmijük sem volt, így veszíteni valójuk sem. Akkor még a határ sem szelte szét Magyarországot, és, ha tudatában lettek volna, hogy Gecsében csehek lesznek, majd szovjetek, bizonyára másfelé veszik az irányt. De ez egy másik történet.

Mama életmeséje itt kezdődött, Kárpátalján. A legkorábbi és legszomorúbb történet, amire visszaemlékezett gyermekkorából, már itt játszódott.

Az asszonyok akkoriban még nem kórházban hozták világra a gyermeküket, hanem otthon, vagy épp a mezőn. Nem tudták, mi az oxitocin vagy az epidurális, de jobb esetben segítségükre volt egy sokat látott bába. Dédnagymama is a parányi gecsei cselédszálláson hozta világra minden gyermekét. A kislát is, akinek nevet sem adtak még...

Néhány napos lehetett, amikor Ferenc dédapa a következő kéréssel fordult a feleségéhez:

– Beszéltem a pappal.

– A keresztelésről?

– Arrul is, de az csak két hét múlva jöhet szóba. Hanem azt mondta, a Gizi jányunk vasárnap bérmálkozik.

– Hadd bérmálkozzon, járt a hittanra, és lassan betöti a hatodik évit.

– Hanem azt mondja a pap, hogy az a szokás, hogy fehér ruhába kell bérmálkoznia. Megfogják a gyertyát, és olyan szépek a pulyák egyformába, mint az Isten angyalai.

– Oszt ugyan honnen kerítsek én Gizinek fehér ruhát? A Gecse úr jánya az lehet fehér csipkébe, de Gizi csak szóga jánya. Ű meg zsákvászonba megy, meg biztos a többi cseléd kölyke is.

– Jajj, te asszony. Hát ne legyél mán ilyen bolond! Tudod, hogy várja az a jány a bérmálást. Ne legyen mán a Danó Feri jánya az utósó, még ha csak cseléd, akkor se!

– Hát... Nem sajnálom én a Gizitül, de ha egyszer nincs.

A vita látszólag abba is maradt. Dédnagyanyám az ölébe vette a kicsit, és szoptatni kezdte. Kellott vagy fél óra, hogy a kis Gizi összeszedje a bátorságát, és beleszóljon a nagyok dolgába.

– Édesanyám... A Jancsi Sándor jánya is vasárnap fog bérmálkoznia.

– Na oszt?

– Hát ők is cselédek. Oszt azt mondja a Jolánka, hogy neki má van fehér ruhája. Az anyja varrta a firhangbul.

– A firhangbul?

– Abbul. A mienk is fehér...

– Oszt az is tegnapelőtt szült pulyát? Alig bírok, te jány, még a jószágot is négykézláb ettettem kínomba, te meg ilyen bolondságot tanálsz ki? Oszt az ablakra meg mi a mennykút akasztunk? Azt az ócska firhangot, meg két pokrócot hoztunk csak Darócrul, most még azt is vágdossam fel?

Egy jó ideig megint csend lett a szobában, de Ferenc dédapám, mikor látta, hogy az asszony megnyugodott, még egyszer előhozakodott a témával:

– Hallod, te asszony? Ócska mán az a firhang. A ténsasszony meg minden ünnepre újat varrat. Elkunyerálok én túlle azt, ami most van a konyhájokba, ha leszedi. Addig meg legalább világos lesz a házba. Ez a firhang olyan sűrű, még nappal is setét van. Elég nekünk éccaka a setét.

Dédmama nem válaszolt. Talán túl kimerült volt a vitához, de lehet, hogy épp fontolóra vette a férje javaslatát. Végül is, a ténsasszony konyhájában hófehér, vert csipkefüggöny díszeleg, tulipános szegéllyel, és való igaz, hogy minden ünnepre újat varrat. De a régít úgyse adja oda, fősvényebb annál...

Dédapám is ennyibe hagyta a dolgot. Gizi se mert már többet szólni, inkább álomba sírta magát. Ahogy másnap és harmadnap is, minden este.

Szombat délután az édesanyja már azt hitte, hogy beteg. Amúgy is soványka volt, de a gondolat, hogy szégyenszemre csak ő visel majd zsákvaszon ruhát, míg a többi bérmálkozó hófehérben pompázik a templomban, még a falatot se engedte lemenni a torkán.

– Talán jobb is lenne, ha megbetegednék, akkor nem kellene bérmálkozni... – pityeregte.

– Ilyen csússágot, te jány! – pattant fel anyja a hokedliről, és ugyanazzal a lendülettel az ablakhoz rohant. Dühösen lerángatta a függönyt a pálcáról, és elkezdte az akkor már bömbölő Gizikéhez méregetni.

– Ne bömbölj mán! Látod, hogy csinálom! Meg ne betegedj mán!

Gizi olyan örömet érzett, amit talán soha azelőtt. Az anyja meg csak szabott, fircelt, de bármennyire szaporán járt is a keze, még a munka harmadával sem végzett, mikor rájuk esteledett.

A cselédszálláson akkoriban nemhogy villanyáram nem volt, de még az olajlámpa is csak az urak privilégiumának számított.

A kicsi meg torkaszakadtából ordított, hiába rázta az apja a karján.

– Gyere mán, szoptasd meg a fiút! – dűnnyögte mérgében dédapám.
 – Majd szopik, ha lesz ruha! Most mán nem hagyom félbe!
 – Hallod, te asszony, muszáj lesz félbe hagyni, mer setét van. Reggel megvarrod, etesd meg a fiút.

– Reggel nyóckor má mise. Ha napkóttével kőlök se csinálom meg, mer ötkor mán fejni kell. Vót valahon gyertya, keresd meg inkább, míg látni valamit, oszt annál megvarrom.

A gyertya gyorsan előkerült, és így már annak a pislángoló fénye felett folytatódott a munka.

– Jó asszony maga, édesanyám, nagyon szeretem magát! – lelkesedett Gizi, s közben epekedve leste anyja minden öltését.

– Akkor hónap mán csak fogsz enni?

– Fogok!

– Na, ne hajulj csak bele a gyertyába, mert elkapja a hajadot! Még azt a kis fényt is eltakarja a fejed... Eridj aludni!

Gizi most nem mert feleselni, lefeküdt a szalmazsákrá, még a szemét is behunyta, de az izgalomtól sehogy sem jött álom a szemére. Sokáig hallgatta még, hogyan szisszent fel az anyja, mikor a félhomályban megszurta az ujját a tű. Aztán egyszer csak elfújta a gyertyát, majd halkán – mert a kicsi már aludt – odasúgta az urának:

– Na, kész. Csak meglesz mán az öröme Gizinek. Jónak kell lenni, hozzámértem kétszer is.

Gizi legszívesebben felugrott volna a szalmazsákról, hogy azonnal felpróbálja a csodás új ruhát. De nem merte. Egyrészt, mert félt, ha felkelti a kicsit, elagyabugyálja az anyja. Meg aztán amúgy se látna semmit a sötétben, tükör is csak a ténsasszony konyhájában van. Van az a gazda többi szobájában is, de oda őt sosem engednék be...

Sokáig forgolódott, de sehogy sem jött álom a szemére.

Amikor végre elaludt, úgy elnyomta az álom, hogy a parányi cseléd-szobában hiába ordított és jajveszékelt apja s anyja egyaránt, nem ébredt fel rá hajnalban.

Lehetett már vagy fél nyolc is, amikor kinyitotta a szemét. Rózsika nénye jött kelteni.

– Gizi! Te még alszol? Mindjárt beharangoznak! Eridj a templomba fele!

A kislány sietve felpattant, magára húzta a ruhát, ami úgy illett rá, mintha ráöntötték volna.

– Ugyi, milyen szép, Rózsika nénye?

– Hagyjál már, te jány, van elég bajunk most. A rosseb vigye el...

Gizi meg sem hallotta nagynénje zsörtölődését, szédülésig csak forgott körbe-körbe mesésnek hitt függönyruhájában. Közben elképzelte, hogy ő a ténsasszony, sőt, maga a királynő...

– Na, elég legyen! – kiáltott rá most már erélyesebben Rózsi. Szedd a lábad a templomba, mert lekésed az első bérmálást!

Azt, hogy a kicsi nincs az ütött-kopott nádbölcsőben, észre sem vette. Csak a szüleit és nagyobb testvéreit hiányolta, hiszen apja azt ígérte, együtt mennek a bérmálásra.

– És édesapámék nem jönnek?

– Nem tudom. Ha érkeznek, biztos utánad mennek. Eridj, mert elkéssel. Gyorsan megfésüllek.

A kis falu templomának tornyában már kongatták a harangot, mire odaért. A férfiak már fent ültek a karban, az asszonyok a lócákon, ki-ki a maga megszokott helyén. A bérmálkozó gyerekek már szépen felsorakoztak, nagy fehér gyertyákat tartva maguk előtt. Óvatos léptekkel beállt közéjük, a harangozó pedig, aki afféle mindenés volt a templomban, az ő kezébe is gyertyát adott. Mogorva embernek ismerték, sokszor csípett a gyerekek fülébe a misén, ha meghallotta, hogy sutyorognak. Gizi tartott tőle, hogy leteremti a késésért, de helyett szelíden végigsimította a fejét:

– Szegény gyermek... Azt hittem, nem is jössz.

Szemeivel egész mise alatt a padokat pásztázta, de a családból senkit sem látott. Magában szidta is a ténsurat, mert arra gondolt, hogy bizonyára kitalált valami sürgős munkát a szüleinek, és ezért nem jöttek.

– Pedig vasárnap van... Pedig előre szóltak a bérmálásról...

A pap megszentelte az áldozatot, majd szétosztotta a híveknek.

– Milyen finom ez az ostya, kár, hogy csak ilyen keveset adnak belőle! Nem baj, most már minden vasárnap részesezők belőle. Isten teste...

Amikor befordult a Gecse-birtok felé, már messziről látta, hogy a cselédporta előtt fekete ruhás alakok gyülekeznek. Közelebb érve egyikükben felismerte Rózsit. Lélekszakadva rohant a házig.

– Édesapám! Mi van itt?

– Jajj, jányom, meghótt éccaka a fiú.

– Nem meghótt, te ölted meg! – rohant ki édesanyja a cselédszobából, ahol már felravatalozták.

– Édesanyám, én hozzá sem nyúltam! – védekezett Gizi, de hiába, anyja beleragadt a hajába, és ütötte-verte teljes erejéből. Ha az odaverődött rokonság nem szabadítja ki a kezei közül, talán meg is ölte volna.

– Te vagy a hibás! Azt mondta az orvos, a gyertya füstjétől halt meg! Neked kellett a gyertya, neked kellett a ruha, te átkozott!

– Megbolondultál! Nem a pulya tehet rulla! Az orvos azt mondta, attul is lehetett, de nem biztos! Hány pulya hótt mán meg gyertya nélkül is? Bőcsőhalál. A jó Isten adta, elvette... – nyugtatta a férje.

„Beletelt néhány hónapba, amíg megnyugodott, leglább annyira, hogy megállhassak előtte. De élete végéig engem hibáztatott, és attól fogva soha többé nem szeretett. Pedig tizenkét gyermeket szült, és csak hatan éltük meg a felnőttkort...” – mesélte mama, majd’ egy évszázad múlva is még mindig zaklatottan, mentegetőzve, büntudattal...

Hiányoznak a meséi. A viccei, a nótái. Az utánozhatalan fánkok. Még az a sajátos kézmozdulat is, amivel elköszönt minden délben, amikor az ebédet vittem neki.

Már fekvőbeteg volt, mikor egy látogatásom alkalmával csak feküdt, csukott szemmel, kezeit a mellén összekulcsolva. Hiába szólongattam egyre hangosabban és elkeseredettebben, nem mozdult. Már épp megragadtam a csuklóját, hogy ellenőrizzem, van-e pulzusa, mikor hirtelen tágra nyitotta a szemeit, és hahotázva megszólalt:

– Ugye mán azt hitted, megmureltem?! Jól megtréfáltalak!

Ilyen volt az én nagymamám. A sok keserűség és tragédia ellenére is akart és tudott nevetni. De amikor valóban itthagytott minket, iszonyú fájdalmat éreztem. Hiába mondták, hogy így is szép kort élt, kilencvenkét évtől ki kívánhat többet? Meg, hogy jobb így neki, mert már csak szenvedett, felnőtt létemre sem tudtak meggyőzni az észérvekkel.

Egy neves pszichológus fázisokra osztotta a gyász feldolgozásának folyamatát: tagadás, harag, önámítás, depresszió és elfogadás. Akkoriban nem hittem, hogy el lehet érní az utolsó fázist, de ma már másként gondolom. Évek múltán már mosolygok, ha a gyöngyvirág vagy jázmin illata lengi be a kertet, mert eszembe jut, hogy ezek voltak a kedvencei. Nevetve tud a család nosztalgizálni a régi tréfáin, az általa gyakran emlegetett idejétmúlt szófordulatokon.

Napra pontosan három évvel Gizi mama halála után született meg az én egyetlen kislányom. Csupán egy a háromszázhatvanöthöz volt rá az esély, hogy ugyanazon a napon jöjjön világra, amikor ő eltávozott. Egy hindu vagy buddhista talán lélekvándorlást sejtene e mögött. Én katolikusként hiszem, hogy a vidámságot kedvelő léleknek nem tetszett, hogy minden augusztus 17-én sírnak a szerettei. Jobb szerette volna, ha a könnyek helyett inkább mosolygunk, a gyász helyett inkább ünneplünk: a halál helyett az életet...

BOSZORKÁNYTANONC

– Hiába is pörölsz, ide kell hívni! Vagy azt akarod, hogy itt égjén el a szemünk előtt? És ha a többi is elkapja? A fene tudja, miféle nyehézség ez? Az is lehet, hogy a fekete halál, akkor aztán a föld alá kerül az egész Szeged...

– Úgyse jönne... Már így is perbe fogták Makón, a Béla fiához sem ment, hiába hívták. Ha mög a fekete nyehézség járja, úgyse marad mög, ahogy mi se, azon még Kőkényné se segít. Nekem el ne indulj ahhoz a vén átkozotthoz rimánkodni, úgylis csak hazakergetne, utána mög a szájára venné a nép, hogy merre kutorogsz! Csúfságot csinálsz az egész családból!

Szüleim szavait egyre halkabban hallottam, már nem is láttam sem őket, sem az ágyam körül rohangáló testvéreimet, csak mint valamilyen elmosódott árnyakat. Egyszerre égtem a tüztől és remegtem. Mintha az egész testemet éles késekkel hasogatnák... Szólni akartam, hogy ide ne hozzanak már senkit, mert Isten bizony érzem, hogy én a reggelt már úgysem élem meg... De nem ment. A torkom is szaggatta valami, a levegővétel is fájt...

Édesapám nem hallgatott anyám kéréseire, sem szitkozódására. Hátára vette a gubáját, és elment. Édesanyám kicserélte alattam a lepedőt, nyers krumplit kötözött a talpamra, remélvén, az leveri a lázat. Szentelt vizet is akart itatni velem, két kisebb öcsém segítségével felültetett, de hiába töltötte a számba, nem tudtam lenyelni, kifolyt két oldalt az utolsó cseppig. Inteni akartam a fejemmel, hogy ne öntse belém, mert megfulladok, de már erre is képtelen voltam. Forgott velem a világ. Hogy ezután mi történt, arra már nem emlékszem, bizonyára nem voltam magamnál. Csak az rémlik, hogy apám visszajött, és megint veszekedtek. A javasasszony, apám hiába kérlete, nem volt hajlandó a házunkba jönni. Egy borjút is ajánlott neki, így végül rábeszélte, hogy megnézzen, de csak azzal a kikötéssel, ha engem visznek őhozá. Anyám ezt ellenezte, de nem tehetett ellene semmit, mert édesapám körbetekert egy vastag vászonpokróccal, és föltett a szekérre. Kőkényné, vagy ahogyan sokan hívták, Boszorkány Annus, intett neki, hova fektessen, majd szólt, hogy ha megélem a reggelt, üzen. Ezzel rá is csapta apám orrára a tömör deszkaajtót, és hozzám bicegett.

Mindenemet megtapogatta, egészen közlelről megvizsgált, majd egy edényben vizet tartott a fejem felé, és forró viaszt csorgatott bele.

– Rontás – jelentette ki csöppett sem meglepett hangon. A lábamhoz ült, és mormolni kezdett valamilyen imát. Nem emlékszem a szövegére, mert

nemsokára elaludtam vagy elájultam, csak az rémlik, hogy nagyon sokszor elismételte, és a Szűzanyához fohászkodott benne.

Mikor magamhoz tértem, már édesapám állt mellettem. Elhozta a borjút.

– A Jóisten áldja meg, Annus néném! Ne is alkalmatlankodjunk már tovább, mondja meg, mit kell neki adni és hányszor, mit és hogy csináljunk vele, és én akkor hazaviszem, az anyja majd csinálja...

– Pista. Tudja maga, mi a rosseb az a pestis, és mennyire ragadós?

– Hát az? Akkor már mi is betegek leszünk?

– Egy éjszakából az nem derül ki, fiam. De gyanús nekem ez a leány. A fekete nyehézség akkor fertőz legjobban, amikor már múlik ölfele... Én már voltam benne, még menyecske koromban, nekem nem árt, de ha most hazaviszi, maguknak fog. Mög aztán nem annyiból áll a gyógyítása sem, hogy azt otthon az asszony csinálni tudná. Hagyja itt, mert nagyon gyenge, nem marad mög...

– Jól van, maga tudja. Akkor mikor jöjjenk érte?

– Hát... vagy három hónap biztos köll...

– Három hónap?

– Annyi.

Apám arcán láttam a kételyt. De mit tehetett? És, ha tényleg pestis? Kőkényné Nagy Annával amúgy sem jó ujjat húzni, a makóiak a megmondói. Nem is szólt semmit, csak csalódottan bólintott, és hazament.

Az első hetekben csak feküdtem. Ugyan napról-napra kevésbé fáj a testem, de ételt jóformán nem láttam. Éhes sem voltam, Annus néne sem igen kínálgatott vele. Főzetekkel, mindenféle rossz ízű teával annál inkább. De ittam, nem mertem ellent mondani neki. Emellett minden nap többször imádkozott, egy fekete kenőccsel tetőtől talpig bekenegedett, de a viaszöntés és a tojásgörgetés is minden nap megtörtént.

Egy hét után felültetett, pár nap múlva lábra is akart állítani, de a fekvéstől annyira ellustult a testem, hogy összecuklottam. Nem számoltam a napokat, de hetek teltek el így. Hozzám szinte alig szólt, pedig a nap nagyobb részét velem töltötte.

Vasárnap mindig misére ment, de hétköznapokon csak addig hagyott egyedül, míg a jószágot rendezte, vagy kiment a Tiszára gyökereket szedni. Fű nem volt még, csak most sarjadt, vagyis sarjadt volna, de csak nem akart megjönni a tavaszi eső. Szerencsére Kőkényné jó előre bespájkolt ezekből. A nyárikonyha üszkös fala csak úgy roskadozott a madzagra fűzött, szárított növényektől. Ezekből tépett egy-egy levelet vagy virágot ahhoz az italhoz is,

amivel engem gyógyított. Tett még bele gyökereket is, meg valami porból, amit nagyon gondosan rejtegetett a spájzban. Először azt hittem, az is valamilyen növényi örlemény vagy só, de mikor már lábra álltam, kihasználtam az alkalmat, és amikor elment a misére, kikutattam, hogy az valójában szentelt ostya volt. Abból csípett le mindig egy parányi darabkát, két ujjá közt elmorzsolta, és a teába szórta. Szentelt ostyához csak úgy juthat valaki, ha nem nyeli le az áldozatot, hanem a szájában viszi ki a templomból. Ez pedig hatalmas vétek, tudtam. Eddig meg voltam győződve affelől, hogy Kőkényné csak egy ártatlan öreg bábaaszony, aki füvekkel és imával gyógyít, de most kezdtem elhinni, hogy igazak a pletykák, amik Makóról erednek: valóban boszorkány..

Sokat nem gondolkodhattam rajta, mert valaki megütögette a hátam. Ő volt az, meg sem hallottam, amikor hazaért. A félelemtől mukkani sem tudtam, de olvasott a gondolataimban.

– Igen, az vagyok. Boszorkány.

– Én ilyet nem mondtam.

– Nem is köll mondani, tudom én, mit gondolnak rólam. De jól is van ez így. Ha nem ezt hinnék, már éhen pusztultam volna, így meg mindig akad egy bolond, aki borjút vagy terményt hoz, mint apád...

– De hát az nem bolondság, mert tényleg jobban vagyok.

– Az jó, mert nekem mög már nagyon fáj a lábam, nem bírok már füvekért hajlongálni, és már harmadik vasárnap kikerget a pap a gyóntatószékből. Az ostyát is te hozod ezentúl.

Nem mertem ellentmondani, de abban a pillanatban azt kívántam, inkább pusztultam volna el akkor este, minthogy ez a vénasszony belőlem is boszorkányt csináljon.

Ne félj, na... Hát a Szűz Máriához mondanék én imát, ha az ördöggel hálnék? Vagy kellene a szentelt víz, meg az ostya?! Ezeket a jó Isten azért adta, hogy gyógyítsa az embert, csak aki nem ért hozzá, az irigy, és azért beszél a bolondját. Nem voltál te pestises, csak megrontottak. Még hozzá nagyon erősen. Más ebbe elpusztult volna, de te nem, téged azért küldött az Úr ide, hogy kitanítsalak...

– Mire?

– Mindenre. Az imádságokra, a főzetekre, arra, amit én tudok a nagyanyámtól.

– Ne tessék haragudni. Az édösapám ezt nem fogja hagyni.

– Nem kell neki mindent tudni. Mög aztán, imádkozni a templomba is szoktak, teát főzni meg otthon is. Nem kell ide semmi ördögösség, se varázslat.

Kicsit megnyugodtam, végül is, sosem láttam semmi olyat csinálni, amit korábban hallottam az utcabeliektől. A szomszéd Teri néni esküdözött, hogy látta őt repülni, és, hogy a kenőcseit halott csecsemők zsírjából főzi. Sokan mondják, hogy Makón vízpróbának vetették alá, de olyan könnyű, hogy feldobta a víz, mert az ördögnek adta a lelkét, vele is hált. Ha nem ad tejet egy tehén, mindig azt mondják, a Kőkényné apasztotta el, oly módon, hogy fölfogta a gazda kaszálójáról a harmatot egy lepedővel, pogácsát süttött belőle, és a saját jószágával etette meg, mégis mindig őt hívják, hogy gyógyítsa meg a teheneket...

Ahogy telt az idő, egyre jobban voltam, és egyre többet tanultam a mesterségéből. A Tisza-partra is kijártam vele gyógyfüvekért, s bár kora tavasztól egyszer sem esett az eső, ő ismerte azokat a helyeket, ahol így is megteremnek. Lassan letelt a három hónap, és én erősebb voltam, mint azelőtt. Haza ugyan nem engedett, de sokszor eljött édesapám, hogy megnézzze, hogy vagyok. Hiányoztak a testvéreim és az anyám, de én egyre erősebben kívántam, hogy minden tudását megszerezsem.

Szülésekhez is gyakran hívták, de oda engem sohasem vitt magával. Pedig nagyon kíváncsi voltam.

Egy éjjel aztán ismerős hangra ébredtem: apám öccse dörömbölt az ajtón.

– Annus néne! Megindult a szülés!

Kőkényné a maga lassú és megfontolt tempójában kezdett öltözni.

– Még nincs is itt az ideje.

– Azért siessen! Valami baj van az asszonnyal! Ordít, mint akit ölnek, azt mondja, ilyen fájdalmat egyik szülésnél sem érzett.

– Mind azt mondja – legyintett Kőkényné –, mert ölfelejtik már, hogy az előző is így fájt. Ha nem felejtőnek el, nem szülnének többet...

– Mehetek én is? – kérdeztem felbátorodva, mégiscsak az én nagynémról van szó.

– Nem köll a neked még.

– De segítenék! Maga akart tanítani...

– Akkor öltözz, csak nehogy rosszul lögyél. Nem szép dolog ez, előre szólok.

Bólintottam, jelezvén, hogy tudomásul vettem, amit mondott, és gyorsan felvettem a kimenő ruhám, a vállamra terítettem a nagy, vastag kendőmet, és már rohantam is a szekérhez.

Már az udvarban hallottuk az éktelen nagy ordítást. Belépve ott feküdt a vajúdó asszony, mellette Kerela, és a fia, Ferkó. Amint Kőkényné meglátta Kerelát, rögvest kifordult az ajtóból, és nekem is intett, hogy kövessem.

– Hová mennek?! Innen aztán egy tapodtat sem! – üvöltött rá nagybátyám.

– Állj az utamból, vagy mögátkozlak! Úgy látom, hívtatok már más bábát, rám itt semmi szükség! – meresztette rá nagy barna szemeit Annus néne.

– Ugyan – suttogetta a bácsikám (mert azért Kerela nyelvtől is tartott) – nem értenek ezek fiastól se semmihez, amúgy is magát akartuk hívni, a jó Isten a tanúm, csak Pista bátyám mondta, hogy a leányát ápolja, nem akartuk megzavarni. De hát muszáj, ezek csak bámulnak itt, nem csinálnak sömmit...

Kerelának jó füle lehetett, mert a suttozás ellenére is meghallotta a szavakat. Most meg ő pattant föl sértődötten.

– Gyere, Ferenc, itt nincs már mit csinálni. Möghótt már az a pulya... Nyomorultak meg csúfot tesznek két vénasszonnyal...

Láttam Kőkénynén, hogy nem szívesen avatkozna a dologba, ezért kérlelni kezdtem:

– Kérem, néne, hát az a szerencsétlen pulya az anyja hasában nem tehet erről... A végén még valóban meghal!

Annus néni levette a kendőt a válláról, intett, hogy adjam a kezébe a gyertyát, és az asszony lába közé világított. Egy hirtelen mozdulattal benyúlt a lába közé, és az urához fordult.

– Igaza van Kerelának. Ez már hetek óta möghótt, bomlik ölfele, de alighanem az asszony is már.

– Szedje ki belőle! Az Úristen szerelmére kérem, legalább az asszony hátha mögmarad, hát három másikat is föl köll nevelni!

– Eredj ki a szekérhez! – parancsolt rám. Én nem mertem ellenkezni, de néhány perc várakozás után nem bírtam tovább, és visszamentem az ablak alá leskelődni.

A gyertya halvány fényénél alig láttam valamit a bent zajló szörnyű jelenetből, de az is épp elegendő volt, hogy hónapokig erről álmodjak. Kőkényné valami éles kampóval darabokban szedte ki a halott gyermeket. Alig végzett, az asszony sikítása is abbamaradt.

– Mondtam, hogy ő sem marad mög. – fordult a nagybátyámhoz. Hamarabb kellett volna szólni, hogy nem rugdos, akkor tán... Hazasétalunk a leánnyal, nyár van már, meg nem fagyunk.

Hazaúton nem szóltunk egymáshoz, de éreztem, hogy megviselte a bábát a dolog.

Másnap még alig virradt, apám jött.

– Viszem a leányt!

– Nincs még kikúrálva, még köll pár hét.

– Kikúrálva? Úgy akarja kikúrálni, mint az öcsém asszonyát, meg azt a nyomorult gyereket?! – üvöltött apám.

– Hálátlan kutya vagy! – vágott vissza Kökényné. – De vigyed... Ezt kapja az ember köszönetképpen. Ha nem én, már a te lányod is föld alatt lenne!

– Boszorkányt akart belőle is csinálni? Aligha! Följelentem, és máglyára kerül, ahová való!

Hazaúton megfordult a fejemben, hogy most talán megátkozta az egész családunkat. Azzal nyugtattam meg magam, hogy a három hónap alatt csak néhányszor jött ki a száján, hogy „a nyehétség fogja meg!”, s azt is leginkább a jószágnak szánta, ha nem arra ment, amerre terelni akarta. Másrészt éreztem, hogy szeret. Habár kedves szót sosem kaptam tőle, nem tűrt volna meg maga mellett, nem tanított volna, ha nem így lenne.

Apám viszont nem tréfált. Első útja a szegedi tanácsra vezetett. Megvádolta Kökénynét a sógornője és annak csecsemője meggyilkolásával, s rögtön mellé állt harminckét másik tanú, mindenféle egyéb váddal.

A tanács tagjai a pozsonyi országgyűlésen tartózkodó Podhradszky György főbírától kértek tanácsot, aki elrendelte az ügyek mielőbbi kivizsgálását. Kökénynén kívül még tizenhét embert állítottak törvényszék elé. Köztük volt Kerela is, aki a tömlöcben halt meg, sőt, még a fia is. Engem is behívtak tanúnak, mert néhányan látták, hogy együtt mentünk a gyógyfüvekért. Még a testemet is átvizsgálták, nincs-e rajtam valami boszorkány jegy, de végül arra hivatkozva, hogy az én apám jelentette fel Kökénynét, elengedtek.

Az ítéletet 1728. június 26-án hozta meg a városi törvényszék. A fő vádlott végül ugyan Rózsa Dániel lett, de Kökényné sem kerülte el a büntetést. Július 23-án tizenegy társával máglyán égették el a szegedi Boszorkányszigeten...

Sokáig beszéltek róla a városban. Én még akkor is félttem használni a tudást, amikor királyi rendelet jött arról, hogy tiltják a boszorkánypereket. Tizenöt év béke kellett, hogy kimenjek gyógyfüvet szedni, és segítsék másoknak azzal a tudással, amit Kökényné örökül hagyott rám.